

MARTOS BÉLA (1920-2007)

Martos Béla 1920-ban született. 1938-ban érettségizett. Zsidó származása miatt nem mehetett egyetemre, de szerencsére azért villamosszerelő-masnak még felvették. Ez mentette meg attól, hogy 1942-ben gimnáziumi barátaihoz hasonlóan elpusztuljon a Don-kanyarban. Munkaszolgálatosként szabadult fel 1944 végén Miskolc környékén, az utolsó napokat egy derék munkás krump-liskamrájában vészelve át. A háborúban édesapja és testvére elpusztult, édesanyja azonban életben maradt.

1945-ben Szegedre ment matematikát tanulni — olyan kiválóságok társaságában, mint Rényi Alfréd, olyan tanároktól, mint Kalmár László. Hogy ne haljon éhen, többek között cigarettapapírral feketekereskedik. Egyetemi tanulmányai alatt belépett a Magyar Kommunista Pártba, és hamarosan államhivatalnokká válik. Közben megszerzi a matematikus diplomát. Közszolgálatáról utólag nem nagy lelkesedéssel beszélt, pedig megjárta a KSH-t, a KGM-et (Kohó- és Gépipari Minisztérium) és talán az OT-t (Országos Tervhivatal) is, de ahogyan ismertem, biztos derék munkát végzett ott is. Az 1970-es években a FAO-ban is dolgozott Rómában, és jól hasznosította képességeit.

1962-ben körül döntött úgy, hogy mégis kutató lesz. Hiába hívta Rényi az általa vezetett, azóta róla elnevezett Matematikai Intézetbe, nem fogadta el, úri luxusnak tartva a matematikai kutatást. Inkább a gyakorlatiasabb közgazdaságtudományt választotta, és belépett az MTA Közgazdaságtudományi Intézetébe. Ott is maradt 1990-ig, amikor nyugdíjba vonult. De a legutolsó évekig szorgalmasan bejárt az intézetbe, és részt vett a tudományos életben.

Tudományos munkásságát három nagy részre lehet osztani:

1. matematikai programozás,
2. közgazdasági szabályozáselmélet,
3. nyugdíjmodellezés.

1. A matematikai programozás feladata: célfüggvényt maximalizálni bizonyos feltételek mellett. Történetileg az első sikeresen megoldott feladat a lineáris programozás volt, ahol lineáris célfüggvényt maximalizáltak lineáris korlátok mellett. A siker kulcsa egy roppant hatékony algoritmus volt: az ún. szimplex módszer. Martos egyik legnagyobb hatású felfedezése az volt, hogy meghatározta a nemlineáris programozási feladatoknak egy széles körét, amelyre az eredetileg a lineáris programozásra kidolgozott szimplex módszer jól működik. Nemlineáris programozási kutatásait egy nagyszerű monográfiában foglalta össze 1974-ben, amelyre több mint száz Google-hivatkozást találtam.

2. A közgazdasági szabályozáselmélet a műszaki tudományokból kölcsönvett módszerrel vizsgálja, hogy miképp lehet egy gazdasági szabályozási rendszert működtetni, stabilizálni vagy optimalizálni. Martos Béla Kornai Jánossal együtt 1970-ben kezdett e témakörrel foglalkozni, és a vegetatív szabályozásról írt cikkük 1973-ban az *Econometricában* jelent meg. Az 1970-1980-as években Béla is ezen a területen dolgozott, főleg a különféle szabályozások ekvivalenciája érdekelte. 1980-ban Jánossal együtt egy tanulmánykötetet szerkesztettek: *Szabályozás árjelzések nélkül*, amely magyarul és angolul is megjelent. Bélának annyira megtetszett a témakör, hogy 1990-ben a szabályozáselméletéről egy második monográfiát írt, ezúttal egyedül.

3. A nyugdíjmodellezés volt Béla utolsó kutatási területe. Sokunkkal együtt őt is Bod Péter és Augusztinovics Mária vonta be e gyorsan népszerűvé és fontossá váló kutatási területbe, 1990 körül. Béla főleg a nyugdíjak egyenlőtlenségével foglalkozott, és szellemes javaslatot tett a nyugdíjak kereset-függőségének ésszerűsítésére.

Tudományszervezési tevékenységének súlypontjaként Béla 1968 és 1990 között az első magyar matematikai-közgazdaságtani folyóirat, a *Sigma* főszerkesztője volt. Ennek jelentőségét csak az értheti meg, aki kézbe veszi az akkori *Közgazdasági Szemlét*, és megállapítja, mennyire ritka volt benne a kvantitatív elemzés. Béla igényes szerkesztő volt, megkövetelte a világos szerkezetet és a világos kifejtést. Üldözte az angol szavakat, és csak a latin eredetű idegen szavakat tűrte meg. (Velem is harcolt, hogy fordítsam le a team-et csapatra, de sajnos nem voltam rá hajlandó.)

Nem lehet befejezni egy emlékezést Béláról, ha nem szólunk róla, mint emberről. Vidám és kiegyensúlyozott volt, nem nagyon panaszkodott. Sikeres kutatása mellett sok időt töltött családjával: első feleségével, Verával; lányával, Julival; vejevel, Bécivel, és unokáival, Péterrel és Lillával. Vera halála után újból megnősült, és fiatalabb barátai, jómagam is inkább már Máriát ismertük meg. Fiatalabb korában természetjáró volt, megmászta a 2500 m magas tátrai csúcokat. Élete végéig szenvedélyes bridzselő volt, aki az intézetben is bridzstanfolyamot tartott az 1970-es években. Sokat olvasott, és szeretett beszélgetni (nem szónokolni!) Idősebb éveiben megtanult főzni, és vacsoravendégeként tanúsíthatom, hogy ebben is mester volt.

Ha volt hibája, akkor az túlzott szerénysége volt. Soha nem tolta magát előtérbe, soha nem dicsekedett, pedig tisztában volt képességeivel. Azt gondolhatta, hogy amit így elért, az is elég. Igaza volt.

Béke veled, Béla!

Simonovits András